

NOTA LABURRAK

EUSKAL KULTURARI BURUZ

Ortega y Gasset jaunak kultura ziurtasun-xistima bat dala esaten du, alegia, «un sistema de seguridades frente a la vida». Gizonaren zailtasunaren ta gogortasunaren galdera larrinei kulturak ematen dizkie erantzunak.

Biziaren aurka erreztasuna bilatzen du gizonak, ta hortik dator kulturaren beharra. «Frente a las dificultades el hombre inventa instrumentos espirituales y corporales que facilitan su lucha contra aquella. La suma de estas facilidades que el hombre se crea es la cultura». Hori da Ortega jaunaren iritzia.

Bainan teoria hori euskal kulturari ezartzen badiogu ez gera konforme Ortegaren ideiarekin.

Nun daukagu euskal kulturaren erreztasuna? Nun berak emandako segurantzaz?

Nere ustez Ortegaren iritzia «burgesa» da ta bere ideiak gure egoerarako ez du balio.

Kulturarekiko Ortegaren iritzia haintzakotzat hartzerik ez dugu.

Beste konzetu bat arkitzen dugu, gure egunean inportantzirik handiena izaten duana ta kontuan izan behar duguna. Batez ere euskal kultura sailean nahi-ta-nahi-ezkoa dugu ikustea, bestela gure kultura sasi-kultura bat beste-rik ez litzake izanen. (Eta zer nahiko lukete beraren etsaiek, hori baino gehiago?).

Horainarte, kultura, segurantzaz xistima bat bezela begiratu izan da, batez ere euskaldunen artean. Gozo-gozo izateko bidea da kultura. Enplegu, kargu ta ogibiderik onenak eskuratzeko bidea da. Kultura da jendeen artean itzala emango dizuna.

Beren seme-alabak kultura erdietsi dezatela nahi dute guraso gehienek, beraz.

Bainan egiazko kultura ez da, Ortegak dion bezela, segurantza bide bat, ez-segurantza edo ziurtasun-ezaren kausa baizik. Egiazko kultura duen gizonak, besteek baino korapilotsuagoa ta nahastuagoa du bizia.

Besteek beren gezurrezko «trankilitatean» bizi ahalko dute; ez, ordea, kulturaren sasiarteetan sartu dan gizonak. Euskal kultura segurtasunen xistimariik ez da, kontrakoa baizik. Sail hortan hasten danak ez du ezer irabaziko, eragozpenik handienak bere kontra izanen ditu baizik.

Euskal kultura, erroak aizetara dituan kultura bat da. Euskal kultura egin-kizunekoa da, hau da, dana egiteko duan kultura bat.

Euskal kultura ez da besteak bezelakoa, estal-gabekoa da. Benetako kultura proletarioa. Mezpreziatutakoa ta bide guztietan desornitutakoa.

Erderaz, nahiz gazteleraz, nahiz prantzezez, esate baterako, idazten hasten danak erreztasunak oro ditu: mota guztietako hiztegiak ta enziklopediak esku eskuan ditu. Klasikoan laguntza beti arkitzen du.

Euskal kulturari «sistema de seguridades» ez, baizikan sistema de Inseguridades» deitu behar diogu.

Eta esaten duguna da euskal kulturaren meriturik handiena, gure egunetan historiaren indarra desornitutako jendeen artean arkitzean dagoelako.

Hontaz, Markusekin bat nator. Filisteiko jendearekin ez dugu deus egingo. Hoiek gure kulturari folkloriko jostailuaren balorea besterik ez diote emango.

Ezeztasunarena ta ukatasunarena da jakintzaren ta politikaren oldarra.

Zientzia sailean nundik etorri oi da aurrerapena? Ukatzetik. Geometria ez-euklidianagatik. Fisika ez-neutoninagatik. Epistemologia ezkartesianagatik, ta honela.

Gaston Bachelard filosofoak bere «Le nouvel esprit scientifique» honela adierazten digu. Ukatasunaren ahalmenean ikusten du ballorik handienetako bat.

Hitz baten: euska kulturak, bere mamian, erreboluziogile izan behar du bortzaz, zeren esistitu nahi badu, aurrean duan errealtatea ukatu egin behar dualako.

Txoraturik gaudela? Horixe esan oi dute fillisteoak. Bainan hauek hilt ta lurperatuak izanen dira laster, kultura sailean batere eginkizunik ez dutenez gero.

Hau da nere pentsaera, argi ta garbi esana. Nik euskal kultura haintzaketat hartzea hortik dator, besteak beste, hortan bertan histori-older izugarri bat ikusten dudalako.

K. S.